

Оксана М. Полінкевич
**КРИТЕРІЇ ВИБОРУ ВИДУ ЕКСПЕРТНОГО ОЦІНЮВАННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ**

У статті визначено критерії вибору методів експертного оцінювання інноваційного розвитку підприємств. Запропоновано матрицю вибору методів експертного оцінювання залежно від його цілей. Розроблено варіанти вибору методів експертного оцінювання інноваційного розвитку підприємств.

Ключові слова: експертне оцінювання; інноваційний розвиток; критерії вибору.
Табл. 1. Літ. 10.

Оксана Н. Полинкевич
**КРИТЕРИИ ВЫБОРА ВИДА ЭКСПЕРТНОЙ ОЦЕНКИ
ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ**

В статье определены критерии выбора методов экспертной оценки инновационного развития предприятий. Предложена матрица выбора методов экспертного оценивания в зависимости от его целей. Разработаны варианты выбора методов экспертной оценки инновационного развития предприятий.

Ключевые слова: экспертная оценка; инновационное развитие; критерии выбора.

Oksana M. Polinkevych¹
**SELECTION CRITERIA FOR EXPERT EVALUATION METHOD
OF ENTERPRISE INNOVATION DRIVEN DEVELOPMENT**

The article determines the criteria in selection of expert evaluation methods for enterprises innovation driven development. A matrix is suggested for the selection of expert evaluation methods subject to its objectives. Variants of the above methods choice are offered.

Keywords: expert evaluation; innovation development; selection criteria.

Постановка проблеми. У сучасних умовах менеджмент підприємства все більше уваги приділяє експертному оцінюванню з метою виявлення рівня задоволення споживачів, виділення вузьких місць у діяльності, вироблення стратегії розвитку, формування здорового мікроклімату всередині підприємства. Існують різні технології проведення опитування, всі вони мають свої переваги і недоліки. Вибір конкретного підходу до оцінювання має відповідати меті дослідження, сприяти конкурентоспроможному функціонуванню підприємства. Експертні оцінки є ефективним засобом вирішення неформальних завдань, зокрема, у сфері інноваційного розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання вибору методів експертного оцінювання можна знайти в працях таких вчених: А.М. Асаул [1], І.І. Білецька [2], М.П. Войнаренко [1], Т.О. Івахненко [8], С.М. Ілляшенко [3], В.П. Лешук [5], В.М. Нижник [4], В.П. Новосад [6], І.О. Романенко [8], Т.Л. Сааті [10], Р.Г. Селіверстов [6], О. Шершньова [9].

Зокрема, І.О. Романенко та Т.О. Івахненко склали порівняльну таблицю методів проведення опитування експертів у розрізі очних, заочних, індивідуальних, групових та дельфійських методів [8, 72]. Б.П. Новосад та Р.Г. Селіверстов визначили переваги та недоліки індивідуальних (метод інтерв'ю,

¹ Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine.

анкетування) та колективних (метод комісії, «відстороненого оцінювання», Дельфі, суду, сценаріїв, прогнозного графа) методів [6, 15]. І.І. Білецька основну увагу зосередила на індивідуальних експертних методах, зокрема анкетуванні [2, 153]. О. Шершньова виділила два типи експертних опитувальних методів: анкетування та інтерв'ю [9, 350]. Вона ж відзначає, що анкетування є найпоширенішим методом.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. У зазначених вище працях закладене вагоме методологічне та методичне підґрунтя для дослідження вибору методів експертного оцінювання інноваційного розвитку підприємств. Однак, незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень, питання всебічного та ґрунтовного вивчення залежності цілей експертного опитування від методів залишаються недостатньо вивченими.

Метою дослідження є розробка матриці вибору методів експертного оцінювання залежно від цілей його проведення.

Основні результати досліджень. Вибір методів проведення експертного опитування залежить від таких критеріїв:

1. Достатність інформації у вигляді знань і досвіду. Якщо знання і досвід експерта є ґрунтовними, він на основі наявної інформації може зробити вибір. В такому випадку доцільно використовувати індивідуальні методи експертного опитування. Якщо експерт є недостатньо компетентним – варто використовувати колективні методи оцінювання.

2. Фінансові можливості підприємства мають бути враховані при визначенні доцільності застосування очних і заочних методів. Обмеженість бюджету є фактором, який впливає на використання заочних методів. Витрати часу на проведення індивідуального експертного опитування є значно більші, ніж при колективному. Проте при колективних методах відбувається відволікання експертів від виробничо-управлінського процесу, існує ймовірність їх низької явки, хоча узагальнення результатів відбувається швидше, ніж за індивідуальних методів.

3. Якість опитувального листа. Опитувальний лист повинен містити оптимальну кількість запитань, достатню для вирішення поставленого завдання, і, в той же час, не обтяжувати б експерта. Кількість запитань, що є більшою за 50, обтяжує експерта, оскільки він має витратити на опитування 50 хвилин. Концентрація уваги є максимальною у перші 10–15 хвилин, після чого вона зменшується, а після 20–30 хвилин стає найнижчою (це т.зв. феномен 21-ої хвилини). Враховуючи це, варто опитувальний лист формувати з 20–30 запитань, причому в останній блок включати запитання щодо особистісних компетенцій.

4. Наявність зовнішніх експертів утруднює використання очного опитування, дельфійського методу, оскільки таке опитування буде значно дорожчим, порівняно з іншими методами. У цьому разі варто використовувати заочний та індивідуальні методи.

5. Рівень підготовки фахівця з експертного опитування. Наявність таких компетенцій, як комп'ютерне програмування, обізнаність із спеціалізованими програмами («Стимул», Excel, «Кобра», «Да-система», SPSS, навички анкетування через webanketa.com/ru та docs.google.ru) з обробки масивів інформації

сприяє швидкому отриманню результату та виробленню стратегії розвитку підприємства, яка буде відповідати його зовнішньому і внутрішньому середовищам.

Переваги та недоліки методів експертного оцінювання зведемо у табл. 1.

Таблиця 1. Матриця вибору методів експертного оцінювання залежно від його цілей, авторська розробка

Блок	Методи	Переваги	Недоліки	Цілі експертного опитування
А	Очне (А1)	Гарантує надійність отриманих даних	Трудомісткість методу, значні витрати часу	Швидкий результат від експертного опитування на основі надійної інформації
	Заочне (А2)	Низька собівартість, простота використання	Не гарантує надійності отриманих даних	Незначні витрати на проведення експертного опитування
Б	Індивідуальні: анкетування (Б1)	Самостійність підготовки відповідей на запитання анкети	Суб'єктивність одержаних оцінок через обмеженості знань експерта	Простота проведення без авторитетного тиску лідерів
	інтерв'ю (Б2)	Складена програма може змінюватися під час опитування	Низька готовність експерта відповідати експромтом	Зміна програми опитування в процесі виявлення нових обставин
	Групові: дискусія (Б3)	Вироблення групової думки шляхом відхилення неефективних рішень під час дискусії	Відсутність анонімності	Відсутня необхідність ґрунтовної обробки інформації, яка подається у формі групової відповіді
	нарада (Б4)	Вільне висловлювання ідей та їх критичний аналіз	Експерти керуються логікою компромісу	
	мозковий штурм (Б5)	Регульований зворотний зв'язок і групова відповідь	Складність процедури отримання інформації і формування групової думки за індивідуальними судженнями експертів, тиск авторитетів у групі	
В	Без зворотного зв'язку (В1)	Один тур опитування і обробки інформації	Результат від опитування не завжди є задовільним	Інформаційний характер експертного опитування
	Із зворотним зв'язком (В2)	Зменшення діапазону розриву в індивідуальних відповідях, наближення точок зору експертів	Декілька турів опитування та обробки інформації	Інформування експертів про результати експертного оцінювання та визначення рівня їх задоволення отриманим результатом

Закінчення табл. 1

Блок	Методи	Переваги	Недоліки	Цілі експертного опитування
	Дельфійський (В3)	Інтерактивна процедура опитування забезпечує краще узгодження думок експертів, виключення впливу конформізму	Складність проведення процедури	Найвищий рівень узгодження думок експертів

З табл. 1 простежується залежність цілей експертного опитування від вибору методів. Слід зазначити, що запропоновані методи експертного опитування можна комбінувати за трьома блоками. Якщо ціллю опитування є отримання швидкого результату на основі надійної інформації, високого рівня узгодження думок експертів при простоті проведення, то вибір методів має відбуватися так: очне анкетування з використанням інтерактивної процедури опитування (А1Б1В3). Найбільш поширеним методом експертного опитування, який характеризується незначними витратами, простотою проведення та інформаційністю є заочне анкетування без зворотного зв'язку (А2Б1В1). Використання спеціального програмного забезпечення сприятиме зменшенню витрат на його здійснення. На практиці використовують також очну дискусію (нараду, мозковий штурм) із зворотним зв'язком (А1Б3(Б4Б5)В2), який сприяє отриманню швидкого результату через відсутність необхідності ґрунтовної обробки даних та інформує експертів про результати опитування з метою вироблення стратегії розвитку. Якщо отриманий результат не задовольняє окрему групу експертів, то одразу вносяться корективи та приймається узгоджене кінцеве рішення, що враховує думку всіх експертів. Цей метод є відносно дорогим, проте, враховуючи те, що не потрібно проводити повторне опитування у разі низького рівня узгодження думок експертів, він виправдовує себе.

Проаналізувавши вище викладене, можна зробити такі **висновки**:

1) експертному оцінюванню приділяється значна увага не лише в наукових колах, але й у практичній діяльності підприємств під час прийняття важливих стратегічних рішень, які стосуються інноваційного розвитку;

2) вибір методів експертного опитування залежить від достатності інформації у вигляді знань і досвіду, фінансових можливостей, якості опитувального листа, наявності зовнішніх експертів, рівня підготовки фахівців. Всі ці критерії покладено в основу формування матриці вибору методів експертного оцінювання;

3) матриця залежності цілей експертного опитування від їх методів враховує переваги та недоліки кожного з них, які умовно поділено на три групи: блок А, блок Б, блок В. Кожний із них враховує особливості проведення експертизи. Блок А визначає спосіб проведення – очне чи заочне оцінювання, блок Б – вид проведення (індивідуальний чи груповий), а блок В враховує доцільність зворотного зв'язку та необхідність високого рівня узгодження думок експертів;

4) запропонована матриця вибору полегшить вибір методів експертного оцінювання та встановить чітку залежність між цілями і видами. Все це уможливить проведення експертного опитування, що буде враховувати рівень знань і досвід експертів, фінансові можливості, якість опитувального листка, наявність сторонніх експертів та сприятиме розробці конкурентоспроможної стратегії інноваційного розвитку підприємства.

1. *Асаул А.М., Войнарєнко М.П.* Кластери в економіці України: Кол. монографія / За ред. М.П. Войнарєнка. – Хмельницький: ХНУ, ФОП Мельник А.А., 2014. – 1085 с.

2. *Білецька І.І.* Оцінка тренда українського ринку вина на основі використання індивідуальних експертних методів // Теоретичні і прикладні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2010. – №1. – С. 153–157.

3. *Ляляшенко С.М., Шитуліна Ю.С.* Факторний аналіз стану інноваційної культури підприємства // Економічний часопис-XXI. – 2014. – №3–4, Ч. 1. – С. 31–34.

4. Конкурентний потенціал в системі управління підприємством: Монографія / За наук. ред. д-ра екон. наук., проф. В.М. Нижника. – Хмельницький: ХНУ, 2013. – 367 с.

5. *Лециук В.П., Полінкевич О.М., Іщук Л.І.* Стратегія управління бізнес-процесами машинобудівних підприємств через реінжиніринг та перепроєктування // Економічний часопис-XXI. – 2015. – №1–2, Ч. 1. – С. 57–61.

6. *Новосад В.П., Селівєрстов Р.Г., Артим І.І.* Кількісні методи експертного оцінювання : наук.-метод. розробка. – К.: НАДУ, 2009. – 36 с.

7. *Парсяк В.* Інноваційний розвиток під різними кутами зору // Економіст. – 2011. – №2. – С. 8–14.

8. *Романенко І.О., Івахненко Т.О.* Методи експертного оцінювання та їх застосування у задачах підготовки військ до виконання завдань за призначенням // Зб. наук. праць ВІТІ НТУУ «КПІ». – 2012. – №2. – С. 69–71.

9. *Шериньова О.* Експертне опитування в системі прийняття рішень у галузі регіонального управління туризмом // Ефективність державного управління: Збірник наук. праць. – 2008. – Вип. 14/15. – С. 349–356.

10. *Saaty, T.L.* (2008). Decision making with the analytic hierarchy process. *Int. J. Services Sciences*, 1(1): 83–98.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2015.